

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

ШКОЛСКИ ГЛАСНИК

ЛИСТ ЗА ШКОЛУ И УЧИТЕЉЕ

Бр. 14.

У Новом Саду, 15. септембра 1909.

Год. II.

САДРЖАЈ: Наставна Основа. — Образовање воље. Од Жарка Благојевића. — Данашња јавна настава у Немачкој. — Школа и настава: Течај у Будимпешти за оспособљење учитеља у настављању слабоспособне деце. — Практичне обраде: Мере за дужину, шупље мере и тегови. Лекција за II. р. — Срески зборови: Учитељски збор будимског школског среза. — Преглед књига: Magyarok története és magyar alkotmánytan. Berendezte és feldolgozta Petrovics György, gör. kel. szerb tanító. — Белешке. — Нове књиге.

Наставна Основа.

„Систем који се примењује на стотине разреда и хиљаде деце, систем за који су наши учитељи спремљени и у који су се уживили, на који се и становништво научило, не може се преко ноћ изменути и осујећено би било оно што је у њему добро, новим, неопробаним кратким путем и у опште изменути. Нови захтеви морају се прво испитати покушајима у појединостама и само оно што се при томе докаже као подесно и вредно захтева, али што је и у великом спроведљиво, може се прописати као опште правило.“ (Школ. управа у вароши Цириху. „Sch. L.“ 08. бр. 8.)

„Да би се покушаји могли извести, потребан је одређен програм, који даје тачна обавештаја о циљу и средствима, према њему се дају резултати о покушају како би се за опште прилике употребили. Покушаји се изводе уз надзор школских власти и учитељства. Да би се о њима могао донети целокупан суд треба да се установи нарочита комисија од школских људи и учитеља, комисија се опуномоћи од средишње школске власти, да створи сва упутства која су потребна за спровођење покушаја, да одреди одељења за покушаје и заједнички са учитељима да тачно опише његову задаћу. („Sch. L.“ 08 број. 8.)

У нас се сад о таким променама ради, на је у ту цел издата и нова Наставна Основа. Да би се што боље упознали са основима овака рада на реформи наставе,

изнећемо оне погледе који о наставној основи постоје у признатих западних педагошких ауторитета.

У погледу Наставне Основе узимају се у обзир често два питања: *Теоретско*, на којем становишту да се сачини наставна основа, и *практично*, ко да је састави.

Теорија наставне основе тражи да се градиво за њу узме са становишта психичког, културног и локалног. Општи избор градива управља се према снази појмања и примања нормално способног детета, узима само тако градиво, које је од трајне вредности по народни живот и има у виду нарочите прилике сваке школе. Сво градиво које може служити за образовање детета, мора свагда бити у наставној основи иако нема сво једнаку вредност. Стога наставна основа има нарочито да истакне изванредан потпун број предмета, а исто тако да их смишљено групише и стварно поређа према њиховој вредности по образовање, а овде се нарочито пази на она знања која непосредно имају утицаја на сврху васпитања. На све ово нижу се после остали предмети према свом ближем или даљем односу к дотичним знањима и угледној настави. Сређивање градива по времену, управља се по томе, до којег је степен градиво узето и по растењу дечјег сазнања и воље. За свако поље, за сваки разред и ступањ узима се цело градиво у наставну основу и тако се распоређује према целини годишњој и це-

лини дотичног ступња, да оно што се новијег узме има својега ослоњаца на ономе што је већ пре њега узето. Наставна основа пази, да се поједине оделите дисциплине у разним пољима наставе доведу у јединство појединих струка, а све струке да се доведу у везу у колико је то могуће, а да се не оштети самостални значај поједине струке.

У питању састављања наставне основе, тражи учитељство скоро свугде да има удела. Где се то не допушта, као н. пр. у Познањској, где је састав наставне основе за основну школу поверен ректорима, изазвана је тиме опозиција, јер наставна основа не сме бити продукт појединаца, него заједнички рад учитеља, школских управитеља и школских власти. Пример за ово је најновија наставна основа за берлинске школе, коју је по наредби министра радила таква мешовита комисија, и ако је то берлинском магистрату било противно.

Критици наставне основе задаћа је, да одели оно што је потребно од застарелог, сувишног, а то педагогика и дидактика радикално-психолошким начином, нису у великој мери радиле.

Основне погрешке у целокупном наставном раду леже у томе, што с једне стране недостаје тачно сазнање о пријемљивости и способности за рад младићког духа, а с друге стране, што се при састављању настаног програма, означању наставног циља и метода, недовољно узимају у обзир потребе појединаца као и великих маса. Са оним првим, учитељи су на чисто и потпуно познају тешкоће са којих и најбоља настава постиже резултате који једва задовољавају. Но ово искуство учитељско је без вредности, догод спољашње прилике утичу на систем и сврху наставе. „Под притиском претовареног градива трпи обрада, а тиме природно и вредност образовања“ (R. Seyfert.). Важно питање наставне основе *везу предмета* у ужем смислу за сад није могуће извести. Садашња пракса доста ће учинити ако васпитне предмете доведе у што тешњу везу са обрађеним стварним предметима.

А шта веле практични, радени учите-

љи и учитељице из својег искуства о наставној основи? Они веле: Наставна основа и школске књиге траже много од наше деце. Редовна настава почиње сувише рано. Недорасла деца морају учити читати и писати са великим трудом и многим временом, шта више и са претераним напрезањем своје неразвијене снаге. У рачуну се врло оштро иде напред и сувише тражи у апстрактном знању. Па и у вишим разредима тешко се постизава, да се очува потребно знање за практичан живот, а тако и правилна употреба самосталног мишљења и делања. Нешто, што се давно прешло у нижим разредима, мора у повторној школи поново да се учи. Није боље ни са ученицима средњих завода при прелазу на више школе. Уз то долази неумешност у практичном животу, као да је сво школско време ученика држало сасвим одељеног и искљученог од стварног живота, његових прилика, задаћа и интереса, и тек му практичан живот улива разумевање и појимање онога што у истини постоји. Тако замашни недостатци траже не само преинаке у опште, него основно истраживање, реформу главних и споредних делова, реформи у систему и у организацији васпитања омладинског. Искуство, живот и знање траже то безусловно.

Основи модерне хигијене, испитивања о функцијама мозга, живаца и осећаја што је спојен с покретима удова на човечјем телу потпуно потврђују, да се морају извести основне измене, ако нам је стало до тога, да однегујемо нараштај телесно и умно честит, од којег ће постати самостални људи економски и иначе спремни за сувремен свет.

Др. Фландерс рекао је у лекарском друштву у Њухамширу („Chemnitzer Tageblatt, 1904. бр. 383.), захтеви који се стално траже од душевне способности деце, место пређашњих грубљих оболевања, изазивају сталну слабост која потиче од преоптерећеног живчаног система. Будућност ће дочекати нараштај нервозних инвалида, ако овако даље пође. Још увек је боље имати нараштај ограничен али здрав, него извести расу учених инвалида. Индивидуум, породица и држава имају подједнако

интерес да су људи здрави. Већ сад се говори о првобитној деци, умножавање наставних часова морало би пре свега имати спреман организам за јаче напоре. Обзир на физичку подобност детета тражи ограничење душевног рада у толикој мери, да здравље не буде никако оштећено. („Allg. Deutsche Lehrertztg“, 07. бр. 49.)

Све реформе морају се тражити у сврси живота и осигурању телесног здравља и развитака физичке способности за рад. У овоме је већ учињено понешто поправком хигијенских прилика у градњи школских зграда, давањем хране и одећа сиромашнијој деци, школским шетњама, и излетима и т. д. Но то све није доста. За повољнији развитака здравља и снаге није довољна само нега којом се дете чува, него је потребан обилат свеж ваздух, вежбање које му развија снагу. То се не може постићи само оним по где којим часом телесног вежбања, који се још уз то често изводи у затвореном простору. Ако се хоће да постигне прави утицај на здравље, јачање, издржљивост и окретност, тада је потребно најмање седмично два полудана по 3 часа. Корачати, трчати, утркивати се и скакати, радња на справама и подесна измена игара, кретање и телесно вежбање, у којима ће сви подједнако бити запослени, са будном пажњом и вољом. У свему томе има обилата градива које се свугде може применити и извести, у вароши и на селу, са мушком и женском децом.

За исто толико важну и корисну страну телесног развитака сматра се вежбање руке. Економски развитака тражи од младца човека предузимљивост, умешност и извесну интелигенцију у решавању задаће која му се повери.

Ове особине треба, да развије *смишљено удешена* настава у раду. С тога се као продужење занимања дечјег у забавишту узима за ниже разреде цртање, моделирање, грађење и склапање, састављање, а у вишим разредима обзиром на *локалне прилике* радње и занимања, за женске домазлук, за женске и мушке баштованство, за *саме мушке воћарство*,*) а према прилика-

ма индустријско занимање. Назив „Школа рада“ разноврсно се злоупотребљава. А и у ствари је та школа злоупотребљена. Школа треба да остане место за учење. Ко хоће да реч „учити“ схвати у своме старом лепом смислу, по којем то толико исто значи као скупљати искуства својим рођеним гледањем и рођеним трудом, нов назив не треба. Доста се већ отишло тим путем, да се школа сматра као нека врста предспреме за ниже друштвене редове, за раденике, занатлије и др. Од тога се школа мора чувати. Она јесте и остаје установа за децу. Са спремом за неки позив она нема ничег заједничког. Њена је задаћа да образује омладину. Од њеног изопачавања треба се чувати. Бићемо ван сваког кривог схватања, ако не говоримо о школи рада, него о основима правог учења. Неко може овој речи и замерити, али то јасно говори оно што треба, шта мора бити излазна тачка народне школе у најближој будућности. (Dr. Seyfert. „Deutsche Schulpraxis.“) Сво то занимање треба да је у тесној вези с наставом и њеним градивом (очигледност, вежба у рачуну и обрачунавању, цртању, приказу и т. д.) У овакој школи рада долази свака склоност до својег права, индивидуална способност за рад развија се и добија из радом дотичног продукта одважност, самопоуздање и уважавање рада и занимања. Баш у томе лежи њена права васпитна вредност за свако поједино дете. У таком послу може и онај слабији и спорији нешто ваљано да створи и да га доведе до праве му вредности. Све то чува младеж од последица беспослице и разуданости, јер посао је од како је света, велики васпитај и творац здраве културе.

Но кад се то све узме у рачун, где је онда настава, где је школа са својим многобројним наставним часовима и домаћим задатцима? Она ће своје право очувати, али ће мање бити онога што је много. Прешни и опште признати захтев постаје то, да се сувише рано не оптерећава дете знањима и вештинама. Претоваривање школске омладине што у истину постоји, шири се све већма уважањем нових наставних предмета, а против проширивања школске наставе говоре не-

*) Прва анкета уз Школски Савет имала је ово у виду с тога је и узела обим градива за телесно вежбање у овом правцу. Ур. „Шк. Гл.“

достатни резултати појединих предмета, који далеко прелазе просечно схватање предложеног градива и прецењују учење над примењивањем и науком („All. D. Lztg.“ 07. бр. 79.) Песталоци вели у „Самчевом вечеру“: „Ако људи истрчавају пред природни ток, то разоравају сами у себи снагу и уништавају мир и равнотежу својег бића. Они то чине, где кад пре него што су стварним упознавањем правих предмета свој дух васпитали истином и мудрошћу, залазе у стоструке замршаје придика и мишљења и узимају речи и разговоре као основ своје духовном правцу место истине из стварних предмета. Ту је стари мајстор два најважнија закона садашње „реформе“ већ унапред одбацио.“ (Schweiz-Lehrer-Zeitg.). Наша деца већ од 6 година уводе се н. пр. у вештину писања (перо, мастило и артија), то је за њих права тортура, која тражи неисказано много времена и арчење снаге, и која је извор разних неприлика и клоуности за младу душу. И шта је стало за тим, хоће ли дете већ у шестој или тек у осмој или деветој години научити писати. Место мртвих слова, треба им дати да цртају што ће их освежити и веселити; у томе ће наћи много више смисла а руку спремити да ће касније научити писати за најкраће време.

О читању, писању и рачуну вели Песталоци у својем писму од 18. нов. 1777. „У овоме је свако брзање у истину шкољиво, и ја не смем бранити даље оних седам година у главној уредби, да уцрпастим циљ, који за 9 година исто тако могу постићи и у исто толико часова, без икакве муке.“

Исто је тако сувише рано, кад се већ у средњем ступњу тешка множина „одабраног градива“ из земљописа, повеснице, природописа мора „присвојити“, што све лако прелази у заборав.

„Родитељи су опазили, како после уласка у школу, снага малишана не да напредује, него опада; нарочито је сан немиран.“ (Sch. L.)

Прерано је кад се учи и стран језик пре 10. година живота, кад дете није ни у свом матерњем језику постало чврсто и сигурно. Најјаче доказе против овога даје физиологија говора. Експериментална пси-

хологија доказује, да дечја памет није најподеснија за рад у 8—10 год. као што се то држало, него да је тек од 12—18 године најподеснија. Ако ћемо слушати савет искуства и науке, онда треба да смањимо ту множину знања и да сачекамо док се деца довољно оснаже душевно и телесно, да могу то светско знање примити. Све то важи и за наставну основу и градиво разних предмета, нарочито у вишим разредима. И у овима а тако и у нижим разредима, истиче се све јаче други недостатак што се више полаже на испите са позитивним свезнашћем. То су једностраности наставе, које иду упоредо са слабшћу памћења и знања. То је све производ оне обмане учитељске, да су деца оно што смо једном рекли одмах све разумела и запамтила. Лако је увидети, да детиња душа има мало оног средишта, на које треба да се припоји ново и да то ново као заправо схваћено задржи, затим самостално преради. За све то треба времена, мирног размишљања скупљања и везе дотичне садржине. Но таком процесу је велика сметња нагла промена разних предмета. Једва је нека нова задаћа саслушана и прве представе о њој у детињој души постале, већ је и „час“ на измаку, долази нови предмет с новим приказима и представама, превлачи и брише слике у младој души, слаби их — и већ поново звони, долази трећи предмет на ред, затим четврти, а по новим „напредним рецентима“ и пети, и све то у току кратког размака од по дана. Па се онда сутра чудимо кад брже су деца оно јучерашње већ заборавила; да би то накнадили дајемо домаће задатке и превиђамо да је у томе раду могуће само површно учење, а не унутрашње: Трка за променом предмета у школи, трка у учењу код куће, резултат је: пренадраженост и умореност, лабавост снаге и интересовања.

Кад би покушали да наставни пут удемемо слично сваком другом послу у животу и да по дана, било то два, три, па и четири часа (разуме се с паузама) један исти предмет, са једним истим градивом мирно обрађујемо, деца дамо времена и прилике, да обраде ново градиво индивидуално и са свију страна и да тако дођемо

до одређених, самостално стечених представа без — домаћих задаћа, тако знање ухватило би корен и имало би смисла, така тековина била би права економија у времену и у снази и кад би на такво учење био примењен ручни рад на том би путу ученик привидно полако напредовао, али би и његов и учитељев труд био награђен успехом, био би то весео рад и пун заинтересованости. Економија снаге и времена учинила би, да би 3—4 часа дневне наставе, а у току шестогодишњег учења пустила у живот младе разборите и практичне људе.

Према овоме требало би да се изведе овака реформа: У 40 годишњих школских недеља 6 полудана школе са 3—4 часа; 2 полудана настава у раду; 2 полудана телесно вежбање и игре за снажење; остала два полудана за одмор или за допуну наставе. — У школској настави: Читање и писање да се пренесе у II. разр. а место тога у I. разр. да се уведе цртање у вези са очигледном наставом; да се редуцирају захтеви у рачунској настави за млађе ученике, а за старије ученике да не буде више од два предмета на полудан, а од ових један да буде од главнијих предмета као што је природопис, рачун, повесница, а други предмет да буде неки рад писање, певање. Место годишњег испита да се држе четвртгодишњи дани понављања. Да се доведе у везу настава рада са градивом стручног предмета.

*

У васпитном утицају школину важне су четири ствари од којих зависи трајан успех: Личност учитељева и метода — са субјективне стране; организација и садржај онога што се учи — са објективне стране. Све више се истиче као важније од субјективне стране, питање о избору, распореду и вези наставног градива. Све тежње за реформом стичу се у ту средишњу тачку. Саставни делови наставне основе са разбацаним градивом умарају (прегњављују) и учитеља и ученика, убијају сваку методу и осујећавају дејство и најбоље организације. Од добре преиначе застарела наставна плана, зависи много и ослобађање од надмоћности наставног гра-

дива и подражавање научном предавању предмета на вишим школама и журба и стрепња и површан рад за постизавање успеха при надзорничком прегледу школа. С тога старање о наставној основи није мала брига, она је од највећих педагошких брига садашњег времена. Мора се покушати да се помоћу наставне основе утиче на школу у смислу модерних педагошких теорија, а праксу извести из застарелог, шаблонски укоченог правца на пут педагошке садашњице. То је специјална задаћа сваке наставне основе нашег времена, ако хоће да послужи даљем развоју народног школства.

Наставна основа служи остварењу васпитног циља и извесном идеалу образовања. Стога они који је израђују морају познавати те циљеве. Ту су у питању чисто индивидуалан и чисто социјалан циљ. Индивидуализам тражи да се ученик развије у идеалну личност, социјална педагогика тражи увођење појединца у заједницу. Према томе са индивидуалистичког схватања дошло се до избора градива које ће служити наравном и интелектуалном образовању ученика, а са једностраног социјалног гледишта тражи се предавање културних течвина што је заједница стекла. Читав низ педагога истицао је у овим питањима своја начела, једни за, други против. Но дошло се напослетку до уверења да ниједан од оба та циља није претежнији од другог, јер и тежње заједнице потичу из етичких мотива, да остваре наравствене идеје, које је могуће само са социјалним реалитетима. С тога је постала као циљ националне школе синтеза из оба становишта: „Образовање ученика за наравне личности и упознавање духовних културних течвина за спремину на сурадњи око реализовања наравних идеја у заједници“.

Мишљење је признатих ауторитета педагошких, да су просечно сви наставни планови до сад грешили на обе стране против наставне сврхе. Постављање градива није било оправдано ни према субјекту, љаку, нити се обзирало на спремину за социјалан живот; у њему су најчешће биле побележене теме, које су са становишта стручно научарског, означене као најважније. Но

то није за школу, а исто тако нису ни почетци образовања стручног, него је то за продужну школу. Циљ индивидуално-социјалног васпитања тражи још *формално* и *материјално* образовање (одређеност субјективне енергије и стицање знања), тражи дакле да се напусти избор неке дисциплине, која једнострано узима у обзир процес образовања, те или сувише јако утиче у једном правцу или бар само тај правац помаже. Индивидуално-социјалном циљу је као формално и материјално образовање једнако и интелектуално и наравствено, а тако и неговање душе и тела. Све су то услови који се морају имати у виду при нарочитом разматрању избора, срећености и везе у наставном градиву. β

Образовање воље.*)

Жарко Благојевић — Сомбор.

2.

О образовању воље у опште.

Индивидуална и социјална улога човекова огледа се у функцијама. Извор функција је воља. Према томе видимо, да је само онај човек у стању добро да дела, који је на чисто с тим: *шта хоће*. С тога је и најважнији задатак васпитања, да у васпитанику створи *способност разумне воље*.

Да ли се може воља образовати? — У том питању се јако косе. Један део педагога још и данас се бави оним питањем које пре спада у естетику, а то је: *да ли је воља слободна или везана?* — Велико је зло, што питање о слободној вољи заједно расправљају са питањем о могућности образовања воље. Па тако се онда и догађа, да нам је нпр. Geöcze Sarolta пишући о образовању воље, поставила такав парадоксон, по коме је — због везане, детерминираних воље — васпитање немогуће. По томе онај педагог, који стоји на детерминистичком становишту, не би могао ни говорити о васпитању.

По нашем мишљењу питање слободне воље (*детерминизма и индетерминизма*) спада у *етику*, а не у педагогију и ми ћемо

се на њега само с историјског гледишта осврнути.

Велики мислилац старог века, *Аристотело* (384—322.), проповедао је, да је воља слободна и то је моралним доказима аргументирао. По њему човек ма шта да ради, увек знаде, да би и противно могао радити. Међутим то и Аристотело признаје, да слободне воље може бити само у извесним границама. Да смо за нешто способни или неспособни, да нешто можемо или не можемо извести, зависи понајвише од устројства нашег телесног организма. Нпр. човек би хтео да лети, али због недостатка потребних справа, органа, воља му је неизведива. Ту би нас лако могла постићи судбина *Дедалова* и његовог сина: *Икара*, који су летели тако близу сунца, да се восак што им је перје на крилима слепљено држао, истопио, а они сами напали у море. . . — Воља се односи понајвише на спољашњи свет, а то пак условљава *физичке могућности*.

По *Џон Лок-у* (1632—1704.) воља је делом везана, делом слободна, па каже, да имаде таквих ствари, које су далеко изван домаћаја воље. Узалуд ћемо говорити нпр. гладном, или озеблом човеку, да буде сит, или да не зебе, а и они сами бадава ће хтети да су сити или да не зебу: то су такви *физички нагони*, против којих је борба воље узалудна. — Али ено тамо су од физичких нагона виша морална дела, науке и уметнички предмети, код којих ће воље такође само онда нестати, када се задовоље. *Аристотело* разликује међу тежњама ниже и више. По њему прве треба надвладати а последње задовољити.

Други велики исповедник слободне воље је *Кант* (1724—1804.), који стоји управо на *Декартовом* (1596—1650.) становишту, који је међутим вољу — што се тиче виших захтева — држао за потпуно слободну. Држећи се *Канта* могли бисмо прихватити ону немачку пословицу: „*du kannst, denn du sollst!*“ (Можеш, јер мораш). — У својој етици вели: „*Сваки је човек слободан!*“ — *Кант* у томе не говори о неограниченој слободи воље. Хоће да каже, да наше законе ми сами стварамо.

*) Види 9. бр. „Шк. Гл.“ о. г.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Мора ли човек сам себи стварати законе, т. ј. *автономи* је законодавац.*)

Автономија и хетерономија у педагогији играју велику улогу. Способност разумне воље условљава од стране васпитаника автономно образовање, зато се и захтева од педагога, да васпитанике тако пушта у живот, како би били у стању сами на својим ногама ићи. Дете из почетка живи у највећој хетерономији, а циљ је педагога, да га вешто и глатко изведе из тог хетерономног стања. Друштвени живот захтева, да је човек аутономан, да не добија с поља директиву за своје функционисање; да у стању буде властитом увиђавношћу разума да бира између доброг и зла.

Оно Кантово мишљење, којим се истиче циљ образовања воље у автономном, држању васпитаника, у ствари је једнако са оним правцем у педагогији, који је познат под именом: *интелектуална* или *филозофска педагогија*, чији је задатак, да човека са моралним карактером, са моралним кругом представа, дакле помоћу разума, учењем да васпитава (*Erziehender unterricht*). Представник тог правца је *Хербарт* (1776—1841).

По Хербарту: „Васпитач треба да учврсти у души васпитаниковој темељан круг представа; са тако учвршћеним кругом моралних представа у свези, развијаће се снага круга моралних представа.“ Међутим кад се мало промислимо, доћи ћемо до тога, да искуство томе противуслови. Човек добро знаде, шта је добро, а шта зло; шта је корисно, а шта некорисно. У картације и пијанице не фале оне представе које се односе на опасност страсти. Али где је разум, „снага круга моралних представа“ изнад воље, о коме су *Хербарт*, *Лок*, *Декарт*, итд. сањали!? — Разум је у највише случајева немоћан

*) У Угарској имају автономно устројство осим римо-католичке све законом признате вероисповести. Исте — у оквиру државних закона — доводе законе самостално у ствари напретка свог властитог живота. Автономији је противна хетерономија. — Веч хетерономија је технички израз у Кантовој филозофији. Кад практичан разум сам себи ствара законе, морално је аутономан; кад пак чулне тежње и афекти владају над њим, кад му дакле то законе ствара, тад долази под туђ, хетерономан, под закон другога.

према нагонима, тежњама, страстима, једном речи према осећајима.

Колико је слаба снага разума у борби са осећајима, доста је кад у тој ствари покажемо на *Бекна*.*) Велики дух XVII. столећа, знао је врло добро, шта је добро а шта зло. Међутим извештан осећајни елеменат скршио му је и његов одлични разум: *тежња* за влашћу јача је била од великог му знања.

С тога би грешили, кад би веровали, да је разум у стању да тежње скрене у колосек моралног делања. Борба разума са нагонима, тежњама, страстима понајвише се свршује са победом ових последњих. Међутим не кажемо, да се не може никаква циљ постићи са образовањем воље чутом разума, дакле помоћу посредног развијања, али из искуства знамо, да је сазнање моралног доброг свагда хладно, и исто је тек тада довољно снажно да савлада нагоне, тежње, страсти, кад се уз представе моралног доброг прикључе и осећаји. Па баш с тога радије пристајемо уз волунтаризам него ли уз интелектуализам.

Ми насупрот *Канту* и *Наторпу* осећајима приписујемо већу вредност за побуђивање и тако смо уз становиште непосредног развијања воље. Како се пак непосредно развијање воље догађа помоћу осећаја упознајмо се укратко са *осећајима*.

*

Уопште уобичајено је да се разликују две врсте осећаја: *пријатних* и *непријатних*. Кант примећује, да могу бити још: *раздражљиви* и *помирљиви*.

По нашем мишљењу осећаји имају три димензије и на следећи начин се могу груписати:

Осећаји који подижу:	$\left. \begin{array}{l} 1. \text{ пријатни; — непријатни;} \\ 2. \text{ раздражљиви; — помирљиви;} \\ 3. \text{ узбуђени; — разрешени;} \end{array} \right\} \text{Осећаји који уништавају.}$
----------------------	--

*) Францис Бекн Веруламски родио се у Лондону 1561. јан. 21. Он је оснивалац реализма и индукције. — Он први раскида са схоластичким формализмом и исповеда да је искуство (*empirie*), експериментисање једини начин којим се долази до правог знања (*Емпиризам*). Као филозоф је одличан, али као личност је био бескарактеран, себичан и подмитљив. Свог добротвора, грофа Есекса, пасторка миљеника краљице Јелисавете, дала је краљица погубити на основу његове оптужбе. Умро је 1626. године.

Пријатни и непријатни осећаји су веома обични и чести. — Раздражив осећај је нпр. родољубива успламтелост, *одушевљење* итд. — Узбуђен осећај је *очекивање* које нас обузима, нпр. пред испитом, или пред прочитањем судске пресуде. Положен испит, или ослобођење испод оптужбе рађа у нама осећај који нас разрешава напетости или зебње.

„Осећаји иду са физиолошким променама.“ Код узбуђености појављује се дубоко дисање и јако куцање срца, а код разрешених осећања пак споро дисање, спора измена материје и спора циркулација крви. Човек нагонски тражи осећања која му годе и што га подижу а избегава која га порађују и уништују а то је отуд, што је то веома нужно због самоодржања. Кад би човек хотимично тражио порађљива (*désolant*) осећања и која би му само болове наносила, за кратко време би га нестало. Изузетака међутим и овде има. Пријатно осећање много пута је шкодљиво, а непријатно пак (нпр. горка медицина, пилуле) чак и од смрти може да спасе. Има истине и у томе, да су десолантна осећања потребна, пошто после њих осећања која нас подижу делују са већом интензивношћу.

Говорећи о осећајима (уколико нам је потребно код непосредног образовања воље да их знамо) изнећемо овде у кратко још *Шоенхауерове* (1788—1860.) и *Спинозине* (1632—1677.) теорије које се на ово односе.

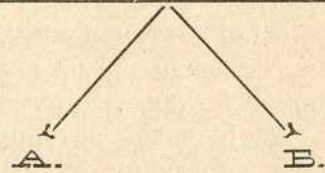
По Шоенхауеровом „*die Welt als Wille und Vorstellung*“ свет је представа у нашој души. Свет познајемо помоћу представа, те сазнања о бићу што је изван тих појава не можемо добити. Међутим код сазнања душе, пошто се то догађа помоћу воље, представе нам нису потребне. — *Шоенхауер* под именом „*воља*“ разумева нагоне и тежње, тежњу довађа у паралелу са овима. По његовом мишљењу свако биће има своју вољу. Воља камена или биљке је заступљена у њиховој екзистенцији. Стомак је воља за једење. Тих последњих воља је бесвесна.

Спиноза, последовалац *Декартов*, прецекав *Шоенхауера* такођер на тај начин

тумачи вољу. Он тежње, које се управљају према чулном свету, сматра за нижи ступањ воље, насупрот моралној вољи, којом разум влада.

Скунивши све што смо до сада рекли, установићемо да је образовање воље могуће на два начина и тако

образовање воље може да буде:

Непосредним начином, и: *Посредним* начином. (Помоћу осећаја нагона, тежњи, страсти т. ј. помоћу осећајних мотива; ту је заступљен *волунтарни* правац педагогије.) (Помоћу представа, помоћу разума т. ј. помоћу учења; ту имамо *интелектуални* правац педагогије.)

(Наставиће се).

Данашња јавна настава у Немачкој.

(Од Др. Павла Штецнера.)

Превео *Ahmes*.

II. ОДЕЉАК.

(Наставак.)

д) *Баденска*.

Ова држава има данас 14 деветоразредних гимназија, које се пређе зваху лицеји, и 2 седморазредне прогимназије. Наставни план има већи број часова у латинском језику а у обе приме унео је философску пропедевтику као нарочити наставни предмет. Садашњи план је из 1883. г.

ПРЕДМЕТИ:	VI	V	IV	III B	III A	II B	II A	I B	I A
Веронаука	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Немачки	3	3	2	2	2	2	2	3	3
Философ. пропед.	—	—	—	—	—	—	—	1	1
Латински	9	9	8	8	8	8	8	7	7
Грчки	—	—	—	6	6	6	6	6	6
Француски	—	—	4	3	3	3	3	2	2
Историја	—	—	2	2	2	3	3	3	3
Географија	2	2	2	1	1	—	—	—	—
Математика	4	4	3	3	3	4	4	4	4
Природне науке	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Писање	2	2	—	—	—	—	—	—	—
Цртање	2	2	2	2	2	—	—	—	—
Свега недељно:	26	26	27	31	31	30	30	30	30

Сем овога је за све разреде по 2 часа телесно вежбање и по 2 часа певање (сем обе терције); а у 4 највиша разреда је факултативна настава у енглеском или јеврејском са по 2 часа недељно.

Школска година траје од половине септембра до 31. јула а школски одмори износе 11 недеља. Школе издају сваке године свој извештај, у који се уноси и научна расправа али само у већим заводима па и то тек сваке 2—3 године. Школа-рина је за три нижа разреда 75 марака а за остале разреде по 84 марке. Завршни испит није уведен. Испит зрелости држи се под председништвом државног изасланика. У опште је цело уређење школско по прускоме обрасцу.

Све су школе под надзором министарства правде, просвете и наставе а нарочито под управом врховног школског савета, у коме председава један саветник министарства. Сем овога постоји за сваку школу један одбор за надзор и управу, у који улазе 2—4 грађанина које одреди врховни школски савет, директор и један наставник из самога завода и један лекар. Све гимназије и прогимназије јесу државне установе, које су у школској 1893—1894. години имале 4596 ученика са 212 академско образованих и 32 не академско образована учитеља (из реалке и народне школе).

Управници школски зову се директори, сви стални, академско образовани учитељи јесу професори а још неутврђени учитељи зову се учитељски практиканти. Плата професора почиње са 2000 марака и у повишицама од 500 марака за 17 година пење се до 5000 марака. Сем овога имају и додатак на стан. Практиканти добивају од 1200—1600 марака. Пензије и осигурање породице исто је као и у наставника народних школа. Испити за учитељско звање уређени су као и у Прусској; а пробна година полаже се у једном заводу у Хајделбергу, Фрајбургу или Карлсруу с тим да су приправници обавезни да посећују педагошка предавања и вежбања на дотичној великој школи (у Карлсруу на техници).

В.) Реална гимназија.

Као млађе сестре хуманистичких гимназија постоје реалне гимназије, у којима су

главни предмети математичко-природни предмети и новији језици али ни стари језици нису сасвим укинута, јер су задржале латински језик те тако посредују „за хисториско образовање“, које истина нема оне дубине и обима као у гимназијама али ипак може довољно да спреми ученика, да научи ценити вредност хисториског сазнања и да им даде могућности да га могу и употребити у потребном случају. Да би се ово постигло, мора се језик неговати уредно и као обавезан предмет а не као факултативан додатак, па не ви у малом броју часова већ у толикоме пространству да се с разумевањем могу читати Ливије, Салуст, Цицеро и Тацит, Вергил и Хорац.“ Ну реална гимназија не сме бити само гимназија без грчкога језика, него ће јачим нагласком математике, природних наука и живих језика поставити главне факторе модернога живота за основу своје наставе. У тој тежњи, да се одговори практичким потребама садашњости а да се не уклони са свим хисториски фундамент нашега вишега образовања лежи наравно и опасност, да ће се много различнога унети у наставни план па се до данас није потпуно успело, да се избегне та махна. Па ипак нема разлога, да се одриче право на опстанак реалним гимназијама, јер су оне одсудно потребне и за будућност у своје посредном положају између гимназија и виших реалака.

О потпуном изједначењу реалне гимназије са гимназијом не може још бити говора, јер би оно тражило онда и потпуну равноправност. Докле је гимназисти отворен приступ ка свима вишим позивима, свршеноме реалном гимназисти није допуштено пре свега слушање предавања на нашим универзитетима. Живо се препирало око тога питања, нарочито се непрестано понавља тражење, да се реалним гимназистима допусти штудирање медицине. И заиста би било само у интересу напредног развитка њеног, да јој се прошири круг њених повластица и да јој се нарочито даде могућност, да може упутити своје питомце у надметању у штудији медицине са гимназистима.

Реалне гимназије нису тако подједнако раширене по Немачкој као гимназије. Тако н. пр. провинција Познањ у Прусској има

само једну реалну гимназију докле их у рајнској провинцији има дванаест. Саксонска има 10 реалних гимназија а Баварска само 4 таква завода. У Елзас-Лотрингији укинуте су 1883. године 4 реалне гимназије и 6 реалних прогимназија, па су биле принуђене, да се преобрате или у гимназије или у реалне школе без латинскога језика.

Реалне гимназије у Пруској.

Од 124 реалних гимназија, колико је имала немачка држава у 1899. години, отпадало је 81 само на Пруску, која има још 43 реалних прогимназија са 6 разреда. Од 1882. године зову се потпуни заводи ове врсте са 9 разреда реалне гимназије, а пређе се зваху реалне школе I. реда. Садашњи је наставни план као и гимназиски из 1892. године и има овај облик :

ПРЕДМЕТИ:	VI	V	IV	III B	III A	II B	II A	I B	I A
Веронаука	3	2	2	2	2	2	2	2	2
Немачки	4	3	3	3	3	3	3	3	3
Латински	8	8	7	4	4	3	4	4	4
Француски	—	—	5	5	4	4	4	4	4
Инглески	—	—	—	3	3	3	3	3	3
Историја	2	2	2	2	2	2	3	3	3
Географија	—	—	—	2	2	1	—	—	—
Математика	4	4	4	5	5	5	5	5	5
Јестаственица	2	2	2	2	2	2	—	—	—
Физика	—	—	—	—	—	3	3	3	3
Хемија и Минералогија	—	—	—	—	—	—	2	2	2
Писање	2	2	—	—	—	—	—	—	—
Цртање	—	2	2	2	2	2	2	2	2
Свега недељно:	25	25	29	30	30	30	31	31	31

Певање и вежбање као и у гимназији, стенографија по избору. Завршни испит после 6. године и овде је уведен. Кад се сравни с наставним планом гимназиским види се, да се број часова у 3 најнижа разреда слаже у обе школе у свему сем једног часа, који је у реалној гимназији дат француском језику. У свему показује наставни план у реалној гимназији јачу оптерећеност ученика, јер број недељних часова овде је већи како у кварта тако и у вишим разредима. Кад се сравне захтеви на испитима зрелости у обема гимназијама, онда је јасан циљ реалних гимназија. Захтеви су потпуно једнаки у религији, немачком, историји и географији; у латинском се, гравно, мање тражи него у гимназијама али за то више у француском, у математици и природним наукама а на место

грчкога језика долази инглески језик као нови предмет испитни. Ако абитуријент са реалне гимназије жели да има сведоцбу зрелости са хуманистичке гимназије, онда има да положи накнадно испит само из оба стара језика.

Овим накнадним испитом из старих језика задобива абитуријент реалне гимназије, наравно, исте повластице, које дају сведоцбе зрелости једне гимназије. Сведоцба зрелости са реалне гимназије сама собом не даје пуну слободу у универзитетској штудији, јер и ако овлашћује, да се у опште може посећивати универзитет и да се има приступа у философски факултет, ипак је професорским кандидатима, који су свршили реалну гимназију, допуштено полагање државнога испита само из математике, природних наука и новијих језика. У осталом скопчана су за сведоцбе обеју школа иста права, па и у питању похођења средњих и виших разреда влада потпуна сагласност између обе врсте школа.

Ради бољег познавања циља и задатка ових школа да наведемо, у кратко, уређење њихово још и у овим државама:

а.) *Баварска.* Више школе деле се у хуманистичке и техничке, у које се убрајају реалне гимназије, индустријске школе и реалне. Баварска има данас 4 реалне гимназије са 6 разреда а примају се ученици, који су с успехом свршили 3 најнижа гимназиска разреда, те је и овде заједничка трогодишња основа за гимназије и реалне гимназије.

Садашњи наставни план уређен је 1891. године и има овај облик:

ПРЕДМЕТИ:	IV	V	VI	VII	VIII	IX
Веронаука	2	2	2	2	2	2
Немачки	2	2	2	2	3	4
Латински	7	7	6	6	5	5
Француски	4	4	3	3	3	3
Инглески	—	—	4	3	3	3
Историја	2	2	2	3	3	3
Географија	2	2	—	—	—	—
Математика	3	4	6	6	5	5
Јестаственица	2	2	—	—	—	—
Физика	—	—	—	2	2	2
Хемија и минерал.	—	—	—	—	2	3
Цртање	3	3	4	4	3	2
Свега недељно;	27	28	29	31	31	31

Из овога се види, да је француском језику дато мање часова и да се инглески језик учи само 4 године док је на другом месту добио наставу кроз 6 година.

(Наставиће се.)

Школа и настава.

Течај у Будимпешти за оспособљење учитеља у настављању слабоспособне деце. (A gyengebetegségi gyermekek oktatásában képzőtanfolyam Budapesten.) По најновијој статистици има у Угарској око 28,000 абнормалне деце*), који се са педагошког гледишта деле у две групе. Једни, који се тешком муком могу нешто васпитати, научити, дресирати да бар себи буду од користи — да не буду на терету својих, државе, друштва — а други, који су осуђени на вечити вегетативан живот.

Прва група дели се опет на три разреда: 1. слабоспособни, 2. слабоумни, 3. идиоте.

О васпитању ових досад се веома мало бринуло друштво . . . све до најновијег доба. Васпитавање а особито настављање ових многи су држали, а најжалост још многи и данас држе за педагошки шпорт.

Но лед је пробијен бар за слабоспособне, који су од ових несретника најинтелигентнији и измешано са нормалном децом похађају основне школе, а тиме отештавају и загорчавају учитељу и онако тешки рад.

У Немачкој је поникао покрет о ушкололовању абнормалне деце ту су поникле и разне школе за исте. Школе за слабо способне зову у Немачкој школе за испомагање (Hilfsschule), Specialschule или Specialklasse, а циљ им је помоћи слабо способнима, породици, основној школи, целом друштву. Полако су прихватили ове хумане установе Енглеска, Француска, Данска, Белгија, Холандија и др. а пошто се и у нашој домовини озбиљно схватио овај покрет, држава га је узела у своје руке.**)

За слабо способне подигла је у Будимпешти школу за испомагање (Mosonyi-utca 8.) и сваких великих ферија држи течајеве за

учитеље са оспособљењем, да спреми потребне снаге.

И ове године приредило је министарство јавне наставе оваки течај по броју 5. који је трајао од 28. јуна до 29. јула. Примљено је било 23 учитеља и учитељице а оспособљено је 19.

Градиво тог течаја је било ово: I. Лечнички део: Психопатологија и проучавање дечета (gyermektanulmányi rész).

Централни живчани систем као орган психичког рада. Недостатно развијање и побољшавање мозга, као последице слабоспособности. Важност чула у психичком животу. Обичније абнормалности чула, adenoid vegetatio, кратковидост, полип и т. д. и упознавање утицаја ових на настављање. Центри осета и чула. Чулна пажња и развитак јој код нормалне и абнормалне деце. Пометње концентрације и трајности пажње. Методе испитивања исте. Развитак богатства појмова (képzet világ) и богатства речи (szókinés) нормалних и слабоспособних и методе испитивања. Умна пажња и уман рад нормалне и слабоспособне деце: а.) пријемљивост (apperceptia); б.) спајање појмова (assotiatia); в.) пресуђивање и закључивање; г.) Пометње маште (фантазије); спорост, лажно уображење (илузија) визија, халуцинација и фикса идеја, погрешна замисао. Методе испитивања ових. Одмор. Распоред часова. Меморија код нормалне и слабоспособне деце. Методе испитивања.

Нагоши и вољне (akaratlagos) радње код нормалних и слабоспособних. Теже умне и вољне радње: Говор, писање, читање, цртање. Снага и простор свести код норм. и абн. деце. Моћ концентрације. Методе испитивања. Физиолошки основ и утицај учења и васпитања слабо способне деце.

Улога лечника у испомажућим школама.

II.) Педагошки део:

1.) Психологија и наука о васпитању е погледом на абнормалну а особито слабо способну децу.

2) Упознавање и лечење погрешног изговора. У свези с овим и начин учења глувонемих, слепих, слепонемих.

3.) Устројство испомажућих школа.

4.) Дидактика и методика (практичне радње из појединих предмета.)

*) Хоћемо ли ми имати кад год тачних података о нашој деци?

***) Тврди се да ће обавезност похађања школе, наступити 1912.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

5.) Историја педагогије абнормалних а особито слабоспособних.

Слушаоци су били запослени дневно 6 сах., и то $4 \frac{1}{2}$ сахата у пештапској држ. испомажућој школи (Mosonyi-uteza код централног жељезн. станице) а $1 \frac{1}{2}$ у будимском лечничко педагошком заводу (Gyógypedagogiai intézet. Alkotás uteza 53.) где су за време течаја уживали и храну и стан.

Сваки дан је било 2 сахата практичних предавања тако да је и сваки слушаоцац из 3 предмета предавао. С мирном душом могу казати да је одређено време најсавесније употребљено и да је слушаоцима и ако не темељна спрема, ал оно најпотребније знање — основ дат, с којим је уз мало воље — за тако племенит позив, осигуран успешан рад у испомажућим школама.

Последица ових течајева је да веће вароши једна за другом дижу и пре обавезности испомажућих школе (Дебрецин, Кечкемет, Сатмар, Чонград, Јегра и др.) а оснивају се ове год. у Ђуру, Сегедину, Темешвару, Пожуцу. У престоници има у сваком предграђу варошком испомажућих школа или разреда.

Хоће ли доћи време да се и код нас ова корисна установа заведе.

Само да не буде касно — кад буде обавезна — а не узимамо спремних — снага.

Д.

Практичне обраде.

Мере за дужину, шупље мере и тегови.*)

Лекције за II. разред.

УЧИЛА: *Догичне мере за дужину, евентуално њихове слике. Затим кубични дециметар подељен на кубичне центиметре са одговарајућом лименом шупљом коцком. Тегови: q, kg, dkg, g заједно са једном вагом.*

А. Мере за дужину. а.) Понављање о m и dm .

б.) *О cm и одношају између m , dm и cm .* Колика је ова мера? ($1 m$) Колика dm има m ? Покажи на овој мери $1 dm$! Број dm на овој мери! Погледајте добро dm ! Видите, да је још у мање делова подељен. Бројте их! Учитељ на то покаже метру тако мањи део. Колика си из-

бројао делова? Покажи и ти овде на метру тако један део! Покушај на табли нацртати такав један део! Запамтите: Такви се део зове cm (Понављање.) Колика центиметара има $1 dm$? Реците то сви! Колика cm има овај dm ? Итд. Колика cm има сваки dm ? Колика dm има $1 m$? Колика пута $10 cm$ има дакле m ? ($10 \times 10 cm = 100 cm$) Изброј $100 cm$ ($10, 20, 30 \dots 100$) Колика cm има m ? Реците то сви! Који је део од m један dm ? На колико се делова мора поделити dm , да се добије $1 cm$? (10 делова.) Који је део једног dm дакле $1 cm$? (Понављање!) Колика делова морамо из $1 m$ начинити, кад хоћемо да добијемо $1 cm$? (100 делова.) Који је део једног m дакле $1 cm$? (Понављање.)

Шта је m (dm, cm)? (Мера за дужину.) Изређај мере за дужину по величини! Нацртај $1 m$ (dm, cm) на табли! Колика dm има m ? Колика cm има dm ? Који је део једног m један dm ? (cm ?) Који је део једног dm један cm ? Колика се пута садржи $1 cm$ у $1 m$ ($1 dm$)? Колика се пута садржи $1 dm$ у $1 m$?

Б) Шупље мере. а.) Понављање о l и dl .

б.) *О hl и одношају између hl и l .* Учитељ покаже ученицима већ познат суд од литра. Напуни га песком, и онда истресе песак у лимену шупљу коцку. (Види горе dm^3 !) Тако се ученицима јасно предочи, да обадва суда имају једнаку садржину, да обадва дакле садрже $1 l$. Ви видите дакле да ова коцка садржи $1 l$. Сад ћемо измерити, да видимо колике су стране ове коцке. ($1 dm$.) Запамтите дакле: литар је толики, колика је коцка, чије су стране $1 dm$. (Понављање.)

Овде сам донео један цртеж.*) На њему видите многе коцке. Измерите, колике су стране оваке једне коцке! ($1 dm$) Шта је дакле свака ова коцка? ($1 l$) Избројаћемо, да видимо, колико је ово l . Колика је l у 1 . ($2 \dots$) реду? Колика је то пута $10 l$ дакле? ($10 \times 10 l$) Колика је l $10 \times 10 l$? Колика је то l дакле свега? ($100 l$) Запамтите, децо: $100 l$ се зову $1 hl$! (Понављање!) Кад замислите себи један тако суд, колики је овај цртеж, то знате, колики је $1 hl$. Какав облик има дно овога суда? (Квадрат.) Коцка је страна овога квадрата? (Измерићемо је — $1 m$!) Колика је висок овај суд? ($1 dm$) Кад ви хоћете да представите себи

*) Види „Школ. Гласн.“ о. г. бр. 6.

*) У оригиналу се види тај цртеж. — Прев.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

величину од 1 *hl*, то морате замислити један суд, којег је дно квадрат, са странама од 1 *m* и који је висок равно 1 *dm*. Да се пак представа величине једнога *hl* појача, могу се показати још и ова два пртежа, на име квадратни стуб, чије су основе 5 *dm* и којег висина износи 4 *dm*. Непосредним посматрањем увидеће ученици лако, да на површини основе лежи слој од $5 \times 5 = 25$ l, а цео суд да износи 4 така слоја, дакле $4 \times 25 = 100$ l = 1 *hl*. Даље се покажу разни облици *hl* ($\frac{1}{2}$ *hl* и $\frac{1}{4}$ *hl*); њихове димензије (висина, ширина) се измере и њихова величина делимично непосредним мерењем одреди. За тим долази слично прикупљање свега градива, као код мера за дужину.

(Наставиће се.)

Срески зборови.

Учитељски збор будимског школског среза* одржан је у Септандрији 27. авг. (9. септ.) о. г. Збор је отворио епарх. шк. референт К. Миловановић. На збору су поднети извештаји Св. Радашина и В. Гајићеве о учитељском течају у Сомбору. Затим су рађена три практична рада на мађарском језику по директној методи: В. Гајићева радила је практичан рад о риби, Радашин из земљописа и познавање природе. После тога се расправљало о предавањима на течају у Сомбору, а тако и о напред поменутих практичним радовима. При крају тог расправљања изречена је хвала и признање Школ. Сав. што је природно тај течај. Од оних који ту сервисност шире међу учитељством није лепо, јер они ако имају у томе свога партијског рачуна и у том рачуну свога личног рачуна, знају ваљда да је то дужност школских власти да припрећују такве течајеве, па све кад би ти течајеви и од значајног резултата били и онда не припада то признање Шк. С. него припада оним људима, који су самим радом на течају постигли хвале вредан резултат, по опште је мишљење да тај течај у Сомбору није био од знатне педагошке и дидактичке вредности, бар на самом предавању не, ако се не урачуна у буди какву вредност н. пр. партијску, онај инсулт једног члана у ненормалном стању,

који је изгубио памет и мирне људе кубикашки ружно, само зато што смеју самосталније да мисле од њега.

На овом будимском збору приказао је епарх. шк. референт у главном (а зашто увек тако генерално?) нову наставну основу. Том приликом је члан Лаза Терзин са свим умесно приметно, да је та основа обухватила много градива и да би Шк. С. требао да изда и посебну наставну основу, а затим да се школ. записници воде само на мађарском језику. Епарх. школ. референт је и овде изишао са својим познатим оружјем „да то нигде на свету нема“ и да би тврдњу тако широке димензије доказао, позвао се на Немачку, Доњу Аустрију, Берлин и т. д. Он је овом приликом чак и навео дотичне школске уредбе. То донекле изгледа занимљиво, јер на пролетошњем новосадском збору није имао те доказе у рукама, и ако је и онда тврдио „да то нигде на свету нема“, према томе значило би да је касније набавио те књиге, но како се то онда слаже са оним ругањем књигама које он и његова, сада верна а некад неверна, војска од два човека онако шаљиво (на дедин пруслук) шире по „Застави“. Како видимо у томе лежи оно старо правоученије: „Чим поруган тим попућен“. Но кад се већ понудио с књигама, онда је бар требао све прочитати, па би нашао да у том новом наставном плану за берлинске школе, који он цитира стоји одмах на полеђини насловног листа (ово: Laut Verfügung vom 30. VII. 1902. (J.-No. 3437 Sch. I. 02) hat die städtische Schuldeputation zu Berlin genehmigt, daß der im Auftrage des Ministeriums von einer Kommission unter dem Vorsitz des Provinzial-Schulrats Professor Voigt ausgearbeitete Berliner Lehrplan für achtklassige Volksschulen, der Michaelis 1902. zur Einführung gelangt, im Hirtshen Verlage vervielfältigt und der „Methodik der einzelnen Unterrichtsfächer in zeitgemäßer Gestaltung“ von Rektor L. Hohmann als Muster einer Stoffverteilung beigegeben werde, der für mehrklassige Volksschulen typische Stoffverteilungsplan mit kurzem methodischen Hinweisen wird auch unabhängig von der „Methodik“ verabreicht und kann durch alle Buchhandlungen bezogen werden. Дакле као што се види има „у свету“ ипак тога. А оно што стоји у §. 3. на крају тог берлинског плана (стр. 45.):

* О седници будимског збора, добили смо још један извештај, али је касно стигао за овај број, те ће изаћи у 15. бр. „Шк. Гл.“

„Indessen lassen sich ungeachtet der Bewegungsfreiheit, auf die er (учитељ) bei seiner beruflichen Tätigkeit einen begründeten Anspruch hat, für die Gestaltung des Unterrichtes gewisse Grundlinien feststellen, deren Beachtung sich als förderlich erweisen wird,“ то не спада на поделу наставног плана него на поступак, јер у натпису стоји да је ту реч о Das Lehrverfahren. Што се тиче доњоаустријског наст. плана, слободни смо приметити да у самом плану нема о томе ништа, али у „Schul- und Unterrichtsordnung-у од 1905. стоји у §. 8. зачело 3. „Die genaue Verteilung des vorgezeichneten Lehrstoffes in den übrigen Lehrgegenständen (осим науке о вери) auf die einzelnen Klassen, Abteilungen und Gruppen nimmt die Bezirkslehrerkonferenz und innerhalb der gesteckten Grenzen die Lehrerkonferenz jeder einzelnen Volksschule vor.“ Не знамо дакле какву конференцију сачињава и пр. један учитељ у Салки, Помазу, Хрњакову, Лукаревицу и т. д.

Опширно би било кад би још што изнели о овоме, али ћемо се код наставне основе осврнути и на то, а из горњих немачких текстова види се, да су неправилне тврдње епарх. шк. референта о изradi специјалне наст. основе.

Заиста је чудновато да се с тако површним тврдњама излази пред један збор и да се могу објављивати такве теорије као што је то било у будимском збору. Та она тврдња да је учитељ стекао себи обрану кад је изradiо наставни план и кад га је власт потврдила тако је ништавна, да нема себи пара, јер питање је који ће и какав ће наставни план потврдити школска власт; питање је докле иде оправдано или неоправдано пребацивање и какви су људи који имају у рукама то оружје против учитеља? Но међу тим изјавама онај педагошкија је она, где се вели да је за то обухваћено више градива у наст. основи, што има школе где се може то цело градиво обрадити, па зашто да учитељ понавља ако му се да мање градива. Ово је баш тачно по ономе: Non multum sed multa! те према томе у обратном смислу схваћено начело, да се не истиче minimum већ maximum градива, особито тамо где је већи број више-разредних школа а са недовољно учитељских снага као што је у нас. И како се та тврдња слаже са прописом Шк. С. који вели да је то minimum градиво?

О родољубљу при вођењу записника, во-

лели би видети шта би рекли ти поборници родољубља да су активни учитељи, те да им се даде да воде приде по туцета разних записника. Но још има ствари вредних спомена. Кад учитељи траже заједничке седнице, онда се вели да ће се свађати о председништво, а кад тој господи која сањају само о прочељу дође до згоде, онда снисходљиво пристају на сазив заједничке седнице, јер за бога ту ће власт председавати. Светнај летивим позвахся!

У

Преглед књига.

Magyarok története és magyar alkotmánytan. Útmutató tanítók számára rendezte és feldolgozta Petrovics György, gör. kel. szerb tanító. Ára: 1 korona. Ujvidék.

То је наслов нове школске књиге од новог писца на овоме пољу. Техничка израда књиге је врло добра. Хартија прикладна, а штампана потпуно задовољава. Но, није тако са оним, што писац у књизи хоће да каже. Књига је препуна погрешака и граматичких и стилистичких и педагошких и стварних да нема у њој ничега, што би се могло одобрити, а још мање похвалити. Таке лаке робе ја још у својим рукама нисам имао, а држим, когод је узме, да ће истога мишљења бити. Валда од како постоји писање књига, нема ни једног јединог случаја, да је књига таком неуглађеношћу, незнањем и нехатом урађена, као ова о којој је реч. Кад је човек узме у руку, мора држати да је то шала, и да се писац трудио, да набаца што више погрешака, да тиме покаже, како не треба књиге писати. Но, кад прочитамо озбиљан предговор, па приступимо историјском делу: (I.) Magyarok ősei, па кад видимо, а и од других чујемо, да то није шала, него се ради, да ту књигу учитељи набаве, да им не би изостао успех из мађ. језика, онда нам писац изалази у свом својем литерарном сиромаштву и голотињи.

Ја сам већ напред рекао, каквих све погрешака има у књизи, но ја ћу узети само језичне и стварне погрешке и то само са прве стране. То ће доста бити и за овај лист, да се књига прикаже, а доста и за читаоце и за мене. Педагошке грешке остављам другоме, ако се ко уопште буде лађао оваког тешког, но плодног посла.

За критику највише важн (код дела оваке врсте) почетак; то треба да је оно, што је код листова „број на углед“. Јер ако неко ни у почетку свога дела није имао ни смисла, ни воље за то, што је даље ишао, морало га је стрпљење све већма остављати. Еле, да видимо мађарски језик овога дела. Ево вам одмах наслова. Ја кад бих већ тако рекао, додао бих напред још једно „А“. Држим да би боље било овако рећи: Magyar történet és alkotmánytan. Даље на првој страни рекао бих А magyarok ősei. Па сад до краја целог овог одељења (педагошке јединице!) сваки ред све кинти од погрешака, а ево овако се почиње: Nagyön régi időkben... Ја бих рекао: Valamikor nagyön régen, а „régi időkben“ не бих рекао. О реду речи да не говорим. А kik пише растављено. Држим, да учитељ V. и VI. раз. и управитељ новосадских школа треба тек то да зна. Не може се одбацити на слагаче, јер је то у овој књизи правило.

Dula Alán király пише великим словом „А“; ја бих рекао, да је то „alán“ име народа, а то се код Мађара пише малим почетним словом. Имена народа у овом првом одељењу долазе врло често и свуда су писана доследно великим почетним словом до 16. стр., а на 16. стр. одједном мења писац правопис и за имена народа одсада узима мало почетно слово. Шта то значи код учитеља уопште, а шта значи код учитеља, који има V. и VI. раз. и мађ. писмене задатке, а напосе како ту недоследност да тумачи критика? Има ли ту нечега озбиљнога и нечега ма и у најмањој мери солиднога? — Átmentek az Urál hegyeken; ја бих рекао az Urál hegységén. Где „а“ треба нема га, а где не треба намеће се. Пред именом личним Magyar стоји „а“, то је погрешка као кад бих рекао: а György. Код „Volga folyón“ нема „а“, а требало би да је тамо; па онда долази: Fekete tenger опет без „а“.

„Fekete tenger környékén találtak a Kelteket (!) és Bolgárokat a kikkel verekedtek...“ Видите ли ту те силне погрешке?! Да не исправљам реч по реч, јер би много места заузело, ја ћу написати како би требала да изгледа та реченица: А Fekete tenger környékén keltákra és bolgárokra találtak, akikkel vizálya elegyedtek...

Munkáeshoz 844-ik évben értek. Midőn akkor Álmos már öreg volt...“ ја бих рекао: Mivel

Álmos már öreg volt, azért... То није темпорална реченица, јер нема смисла, него мора бити каузална. „Északi felföldön Szvatopluk, morva fejedelem; a Dunántúl Pannonia Arnulf német császár, a Tiszántúl Marót és Glád, Erdélyben pedig Géza fejedelem uralkodott.“ Погрешке: нема „az“ испред északi, па онда Pannonia Arnulf német császár uralkodott. Ту се не зна ко влада, да ли Панонија, или Арнулф или немачки цар, јер су све три именице у 1. падежу. „Ц“ некада пише „cz“, а некад просто „c“. Ја држим да је мађ. шк. правопис у томе на одређеном становишту, тe не допушта „cz“. Volt понекад долази и са запетом изнад о!. — Ето то је прва страна и наравно да ни ја нисам све погрешке овде изнео из простог разлога, што ми не допушта простор овога листа, јер бих поједине погрешке морао протумачити. То је ето тај „извор“, као што писац сам вели из којег имају деца, а и учитељи да црпе знање из мађ. језика! На мађ. језик је писац обратио „нарочиту пажњу“, бар он тако каже у предговору. И нехотице се намеће питање: како писац пише мађ., кад на то не обраћа нарочиту пажњу?

А сад да пређемо на стварне, историјске погрешке. Зар су Мађари на обалама Црног мора бирали војводе (vezér)? Колико је мени познато биће да је то било у Ателкезу. Зар у Донтомођерији нађоше баш главом Келте? Историја колико је мени познато вели да су ту онда били: Бугари, Казари и Печенези. У IX. столећу после Христа Келти су већ давно одиграли своју историјску улогу. А зар је vérszerződés у Угарској код Мункача био?! Е, ово баш ваља. Држим, да је пре био, и да је био у Ателкезу.

Зар да је Алмон довео Мађаре до Мункача! и онда спроста онако стар ражали му се, смисли и преда вођство своме сину Арпаду; и то све бива код Мункача!

На I. страни навађа писац и године. Но, као све остало, тако је и ово утврђено ваљда на пишчевом субјективном мишљењу или незнању.

Не могу, а да не споменем још једно ново историјско откривење пишчево. То је на стр. 10. где је говор о Лехеловом рогу, па вели писац, да је Лехел рогом ударио по глави осорног цара Конрада! Баш цара Конрада?! Ви та историјска факта просто вадите као из неке

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

чаробне торбе. Оно, има нешто ту око битке код Аугсбурга и Конрад своје улоге, али он није цар, него, ако немате ништа против, може бити зет тадањег цара Отона. Отон је у то доба био цар, а Конрад рецимо принц. Кога је дакле ударио Лехел? Цара или принца? Ја бих рекао ниједног.

Ето тако изгледа глава тога пишчевог првенчета — недоношчета. Жалост, да управитељ новосадских школа тако пише, то може код људи, који не познају новосадски учитељски збор, да изазове неоправдану сумњу у знање осталих учитеља неуправитеља. Кад писац тако пише из историје угарске, где му државна власт стоји за вратом, како он онда учи децу осталим предметима, рецимо: веронауци. Зар није могуће да он учи децу, да је Мојсеј Спаситељ, који се узнео са горе Таворске? Или, да је Христос дао заповести Филлистимцима на гори Јелеонској?

Књига је као што видите испод критике и износи писца у свој својој душевној наготи, јер када један учитељ не зна ни онај материјал, који треба деци V. и VI. основног раз. да преда, онда држим, да није општар израз кад кажем да је „испод критике“.

Ту књигу треба по мишљењу пишчеву школ. деци и учитељима утиснути у руке, да из ње уче „мађ. језик и историју“! Чујем, да се ради, да је наша автономна власт одобри или препоручи. Ја држим, да ће позвани форум добро разгледати и проучити ствар пре но што каже своје мишљење о књизи, а кад то учини, онда држим, да је неће смети никако препоручити; јер кад се одузме оно, што није добро у овој књизи, држим да би мало што остало.

Г. Мирковић.

Б Е Л Е Ш К Е.

Седница учит. збора новосад. школ. среза, одржаће се у Ст. Врбасу, у понедељак 21. септембра (4. октобра) о. г. у 8 сах. пре подне са овим дневним редом: 1. Отварање седнице и избор три члана за оверовљење записника. 2. Извештај о новим члановима. 3. Извештај о благајници. 4. Дописе и наредбе епарх. школ. одбора. 5. Извештај о школеким књижницама (евентуално новији податци о поједицим књижницама шаљу се заменику председнику или перовођи). 6. Предлог за издавање 3. свеске

„Учитељске Књижнице“. 7. Извештај управног одбора о трогодишњем раду. 8. Избор часништва и управног одбора. 9. Извешће одређених изасланика о раду на течају у Сомбору од 10—23. августа о. г. и практичан рад тих изасланика из мађарског језика по т. зв. директној методи. 10. Евентуални предлози. Примедба: Седница управног одбора одржаће се пре збора у 7 сах. пре подне.

Епарх. школ. одбор бачки накнадно је извешће управног одбор, да се седница неће одржати у понедељак, него у уторак 5. октобра о. г. На сазив ове седнице имамо да приметимо, да по зборском пословнику то спада у делокруг управног одбора, а не епарх. школ. одбора. У епарх. школ. одбору су сад учитељи који слушају што им се нареди међу њима је и референт бивши учитељ који је некад са великим патосом говорио и писао о неправдама према учитељству. Сад су све те неправилности постале исправне, јер има људи који се припитоме кад постану власт.

Закон о 35 годишњој служби одгласан је на земаљском сабору у Салцбуршкој, али га је влада вратила натраг с наређењем, да га треба изменити у том смислу, да учитељ може ићи у мировину после 35 годишње службе тек тада ако је навршио 60 година живота. Благо учитељу!

† **Карло Матица** управитељ мушке учитељске школе и почасни члан хрв. педаг. књижевног збора у Загребу преминуо је 21. августа о. г. у Топуском и сахрањен у Загребу. Био је један од највреднијих наставника и сав свој век провео је радећи у школи и за школу. Осим обилатог рада на образовању учитељске омладине, издавао је и уређивао дуго времена „Хрватског Учитеља“. Вечан му спомен!

Нацрт наставне основе за чешке школе који је израдила пета земаљска конференција 1908. год. прегледан је у пленарној седници земаљског школског одбора и упућен Средишњем учитељском удружењу са захтевом, да до краја децембра 1909. год. поднесе своје мишљење о нацрту. У томе се види — вели „Чешка Школа“ да владајући кругови признају аутономију учитељске корпорације при пресуђивању тако важних питања, а тако и треба. Ми Срби смо много „напреднији“, код нас се

таке ствари раде и без мишљења учитељских кругова.

Нови школски закон за Виртембершку примљен је у сабору. Од год. 1836. ово је прва реформа тамошњих школа. Иако потпуно недговара свима модерним захтевима ипак је дело напретка према пређашњим приликама. Смањује број ђака по разреду, тиме умножава број учитеља, укида црквени надзор у првој инстанцији, а учитељству даје боље заступство у школским одборима.

Учитељ у Црној Гори има почетну плату од 960 К. и шест четворогодишњих доплатака по 240 К. После 26 година службе постиже годишњу плату од 2400 К. и то до 32 године службе. После тога добија у том износу мировину.

Католички „Lehrerbund“ има 6. 725 чланова, 25 удружења међу којима је 19 немачких; 8 часописа од којих су 4 немачка.

† **Ђока Јанковић**. 4. јула о. г. преминуо је у Капелни, крај Доњег Михољца, у Славонији, код свога зета Љубомира Теодоровића, тамошњег свештеника, код кога се налазио у гостима, а ње је сахрањен уз велико саучешће тамошњег грађанства и околних свештеника и учитеља муачки српски народни учитељ Ђока Јанковић. Муачка српска црквена општина изаслала је на укуп свога председника Јоцу Малешевића, који је у њено име положио и венац на одар овог народног просветитеља. Покојник је пуних 36 година радио на народној просветној ниви у Муачу, одгајајући нараштаје, развијајући им душевне способности, да се узмогну одржати на тој мртвој стражи Српства, а у мору туђинштине, и као људи и као честити Срби. И данас се Муачани држе чврето својих српских светиња, свога милог језика, своје народности, те чувају и своја имања, главну подлогу свом опстанку, а велика заслуга у томе припада покојнику, који је све своје силе улагао, да на површини одржи особине, које Србина Србином чине. Покојник је настојао, да у млађем учитељском нараштају лепе наше Барање, развије интензивнији рад изван школе, држећи предавања на оним двома трима учитељским скупштинама, које су тамо од наших аутономних школских власти биле сазване, те је за такво једно предавање био и награђен са четири дуката. Пред своју смрт награђен је од

стране министра просвете за рад у овдашњој шегртекој школи, у којој има приличан број и Привредникових шегрта, са двеста К награде. Његов скромни учитељски дом био је чувен са своје гостољубивости, јер је редак путник Србин, који би походио муачку цркву и школу, а да није од њега и честите му супруге, госпође Милке, био примљен и угошћен. Био је штован од муачког грађанства без разлике вероисповести, а успео је још у почетку свога службовања, а у договору са овдашњим истакнутим Србима, да изради обилату припомоћ муачке политичке општине те је саграђена нова српска школа и снабдевена модерним скамијама и училима. Оставио је леп спомен међу овдашњим малим јатом Срба и осталих грађана, а најлепши међу својим бившим ученицима, међу којима има леп број народних учитеља и чиновника. Мир његову пепелу и вечна му памет!

Српско учитељско удружење у Прилепу. Учитељи и учитељице српских православних школа у Прилепу и околини груписали су се у једну целину под називом „Српско Прилепско Учитељско Удружење“. Сврха је овог удружења, да се сви српски учитељи у Турској слију у једну целину, која би се образовала као „Савез Учитељских Друштва“.

НОВЕ КЊИГЕ.

Српске забаве II. део. Саставио Јован Живојновић. Цена 5 К. Н. Сад. 09. Штамп. Натшевић.

Из живота. Новије песме Ј. Живојновића. Цена 1 К. Н. Сад. 09. Штамп. Натшевић.

Поступак у настави првог читања и писања, написао Таназије Костић, учитељ. II св. „Учитељске Књижнице“ (издаје учитељски збор новосадеког школског среза). Цена 40 фил. Н. Сад. 09. Штамп. Натшевић.

Општа методика или дидактика за учитеље и ученике учитељске школе, средно Павле Терзин, управитељ учит. школе. Ср. Карловци, 09. Цена 1 К 50 пот.

Napredak св. VII. Povijest i sadržaj prvih pedeset godina „Napretka“. Prikazao Josip Klobučar pravi član. hrv. pedag. knjiž. zbora. Zagreb, 09.

Képes magyar Á B C a szerb tannyelvű elemi népis-kolák II. osztálya számára. Irta és szerkesztette Terzin György gör. kel. szerb hitfel. néptanító. Kiadja a Polatsék-féle könyvkereskedés, Temesvárott. Ára 50 fillér.

Günther Wagner Fabriken Hannover und Wien. Дивот издање каталога Günther Wagner-ове творнице разних боја, тушева, креде, пртаћег и сликарског материјала и др. Једна од најпривзатијих светских творница у својој врсти.

Кава — та племенита биљка — добила је супарницу. — Ну ова је не ће, нити хоће да потисне из дневног потрошка. Шта више она само олакшава одучење ужитка зрнате каве онама, који је из буди којег разлога не могу или не смеју да пију. Та се специјалитета зове: Франкова „Перл-раж“ или укратко „Пердро“.

Ова ће специјалитета ражи својим изврним кусом сигурно сваког љубитеља каве задовољити. Укус изварка — приређеног од ове специјалитете — тако је сличан кусу праве каве, да се готово не може веровати, да изварак, приређен од ових красних, на нашим пољанама узраслих и особитим начином пржених зрна ражи не садржава и праве каве

Пријатна и угодна горчина „Перл-ражи“ донаша са собом, да се иста чим чешће, тим радије пије. Предност овог производа лежи баш у томе, што нема оног слатког, одвратног куска, као н. пр. јечмена сладна кава, која баш због тога — кад се дуже времена пије досади.

Придода ли се том изварку јоште мало и познатог и особито обљубљеног правог „Франковог“ додатка за каву, биће исти још бољег и течнијег куска, те лепше боје.

НОВО! НОВО!

≡ РЕЉЕФ ≡

ЗМАЈ ЈОВ. ЈОВАНОВИЋА

Лик из последњег доба Змајева живота.
Ванредно леп украс за собу на зид, за школе, читаонице, гостионице и др. сличне просторије.

ЛИК ЈЕ ПОДЕШЕН САСВИМ ТАЧНО.

Величина 50 × 35 цм.

 Цена 5 К.

РАЗАШИЉЕ КЊИЖАРА
учитељског деон. друштва
„Натошевић“.

„НАТОШЕВИЋ“ УЧИТЕЉСКО ДЕОНИЧАРСКО ДРУШТВО
у Новом Саду

са основном главницом од **50.000 Круна,**

препоручује браћи учитељима свој новчани завод, који прима улоге на штедњу са 4% и 4¹/₂%,
издаје зајмове под повољним условима, тачно и савесно обавља сваки новчани посао, ради сваки дан, осим недеље, од 5 сати после подне, а четвртком ради од 2 сата после подне.

Препоручује своје **велико стовариште књига** забавних, поучних, педагошких, за народ, дечјих, икона, школских уџбеника, учила, разног врло доброг писаћег прибора, ванредно доброг мастила, црног и у равним бојама, оловака, гуме, јевтених а добрих задаћница, цртаће артије, пртанака, креде, тушева, упијача подметача, врло финог сајдпапира у много разних боја, карата посетница, заручних, венчаних и посмртница, куверата ванредно добрих и јевтених. Концепт-папира јевтинијег него игде.

 Ова учитељска радња је веома велика. већа него икоја друга. Набавља робу из првих и најбољих извора.

Учитељска штампарија „Натошевић“ већа је од свију других штампарија. Има велику количину разних слова, украса и шара, тако да је у стању обавити сваки посао од најмањег до највећег врло укусно јер има велики избор материјала, брзо и тачно, јер има врло добре раденике, **јефтино** јер потребан материјал повлачи из творница под повољним условима.

Учитељи свију напредних народа имају оваке установе и настоје где год им се укаже прилика, да помогну ове своје установе. Тако треба и наше учитељство да ради и подиже и снажи своје установе.

„Школски Гласник“ излази у Новом Саду 15. и 30. дана сваког месеца осим јула и августа. Стаје на четврт године 2 К или 2⁵⁰ динара. Огласи се рачунају по 6, 5 и 4 К од четвртине стране, и то ако је оглас изишао у листу 1 пут или 1—5 пута или 6 и више пута. Рукониси и претплата пиљу се на: **Уредништво „Школског Гласника“, Нови Сад (Ujvidék).**

Издаје: **Ђока Михајловић, учитељ.**

Одговорни уредник: **Гавра Поповић, умир. учитељ.**

Штампарија Учитељског деоничарског друштва „Натошевић“ у Новом Саду.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА